

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

N.I. Masi

У статті показано, як сучасне соціально-комунікативне середовище стає важливим фактором і підставою соціокультурних трансформацій сучасного суспільства. Доводиться, що соціальні практики, які виникають із взаємодії в рамках інформаційно-комунікативного середовища, переносяться на повсякденне життя людей.

Ключові слова: суспільство, інформаційно-комунікативне середовище, інформаційно-телекомунікаційні технології.

FORMATION OF THE INFORMATION-COMMUNICATIVE ENVIRONMENT IN UKRAINE

N.I. Masi

The article shows that modern social-communicative environment becomes the important factor and the reason for socio-cultural transformations of the modern society. It is proved that the social practices, which arise from the interaction within information and communication environment, are transferred on everyday people's life.

Keywords: society, information-communicative environment, information-communication technologies.

Сьогодні в Україні, завдяки поширенню інформаційно-телекомунікаційних технологій, радикальним чином почали змінюватись умови життєдіяльності людей. При цьому, торкаючись самого існування соціальних інститутів, дані технології порушили питання про підстави модернізації українського суспільства в цілому. В процесі соціальних потрясінь та революційних трансформацій кінця ХХ ст. українське суспільство, з цілком певних причин, виявилось поза процесами формування інформаційно-комунікативного середовища. Тепер же воно постало перед фактом уже наявного розвитку комунікативних співтовариств нового характеру зі своїми правилами та соціокультурними підставами –

співтовариств, які здійснюють усе більший вплив на трансформацію традиційних соціальних інститутів.

Мета статті – дослідження особливостей впливу сучасного інформаційно-комунікативного середовища на стан українського суспільства.

Нове суспільство характеризується не стільки розширенням можливостей нагромадження та переробки інформації (як це представлялося в класичних варіантах концепції інформаційного суспільства), скільки новими формами комунікації. Основною характеристикою нового суспільства є наявність певного інформаційно-комунікативного середовища, яке необхідно розглядати як засіб, що дозволяє здійснювати соціокультурні функції в процесі взаємодії соціальних суб'єктів за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій [3, 9]. У цьому випадку інформаційно-телекомунікаційні технології перетворюються на субстанціональну підставу системи комунікацій, а інформаційно-комунікативне середовище може розглядатися як нова форма побудови взаємин між людьми.

Зараз в Україні, як й у світі в цілому, формується принципово новий тип символічного існування людини, культури, соціуму. Усі символи людського співіснування відтепер можуть бути вміщені, відтворені та перетворені в цьому новому символічному просторі. При цьому, за Д. Галкіним, “віртуальний дискурс немов би підмінив природу комунікації – букви і слова, звуки й образи, тіла і речі замінені цифрами, і тому вони віртуальні, і тому вони знаходять настільки специфічні можливості” [2, 30]. Крім всього іншого це означає, що символічна діяльність людини розширюється і багаторазово підсилюється. Причому, якщо соціальні явища попадають у цей світ (здобувають віртуальну форму), то вони змушені підкорятися законам, які в ньому діють. Тим самим віртуальний світ починає виступати як основа всіх інших світів (в їхній потенційній формі). Як результат, віртуальність з умовності перетворюється на безумовність, а її квазіреальний характер заміщається гіперреальним характером [5, 35].

Отже, спостерігається переплетення двох зустрічних інноваційних процесів: з одного боку, соціальна реальність усе більше символізується, з другого боку – розвиток техніки призвів до появи особливого, технічного, віртуального середовища, в результаті чого «віртуальність» соціальних форм почала отримувати форму технічної гіперреальності.

Можна виділити кілька характерних особливостей як інформаційно-комунікативних технологій, так і інформаційно-комунікативного середовища, породженого ними. Інформаційно-телекомунікаційні технології характеризуються інтерактивністю, анонімністю, гіпертекстуальністю[4]. Інтерактивність інформаційно-комунікативного середовища означає, що віртуальна реальність, в якій це середовище існує, дає йому змогу взаємодіяти з усіма

іншими реальностями, в т. ч. і з тими, що породжують його як онтологічно незалежне від них.

Анонімність інформаційно-телекомунікаційних технологій означає, що, як правило, спілкування в глобальній мережі Інтернет в режимі on-line відбувається під псевдонімами (так званими, НІК-ами) і заочно. Про учасника спілкування практично нічого не відомо, крім його стилю спілкування. На відміну від традиційних ЗМІ, в Інтернет-просторі дуже мало “персоналізованих” джерел інформації (таких, як дикторів на телебаченні і радіо-журналістів у друку). При цьому, й більшість джерел інформації носить анонімний характер. Таким чином, на відміну від преси, радіо і телебачення, де комунікант, як правило, безособовий, пасивний і “масовидний”, тут, навпаки, саме комунікатор отримує всі подібні характеристики.

Гіпертекстуальність інформаційно-телекомунікаційних технологій пояснюється тим, що застосовувана у Всесвітній мережі мова html (Hypertext Markup Language) забезпечує миттєвий перехід від одного тексту до іншого (без втрати вихідного текстового поля), що робить текст за допомогою посилань гіпертекстом, тобто нескінченним, хоча і переривчастим, а також безмежним, хоча і неоднорідним.

Інтерактивність, анонімність і гіперактивність інформаційно-телекомунікаційних технологій, змінюючи форми комунікації, здійснюють вплив на способи здійснення соціальних практик, що у випадку типізації і стабілізації останніх, викликає певні інституціональні трансформації в суспільстві.

У свою чергу, інформаційно-комунікативне середовище характеризується віртуальністю, глобальністю і фрагментарністю.

Віртуальність інформаційно-комунікативного середовища – це його буття особливого роду, буття, що недовтілилося, недореалізувалося, пригранічне, перехідне [1; 56]. І тому віртуальне буття такого середовища має істотні властивості, які відрізняють його від буття реального. В кіберпросторі не тільки віртуальні об'єкти здобувають речову форму й об'єктивуються для спостерігача, але одночасно і тіло людини немов втрачає свої матеріальні ознаки. У цьому сенсі віртуальне середовище – дійсно новий технологічний, психофізіологічний і соціокультурний спосіб буття людини у світі.

Глобальне поширення Інтернету означає нове (потенційно неосяжне) розширення кола учасників спілкування. “Інтернет – це особливе технологічне середовище, яке дозволяє використовувати всі існуючі раніше символічні системи і забезпечує доступ до будь-якої інформації, яку можна зафіксувати за їхньої допомоги... він прагне відмінити будь-яку своєрідність. Інтернет глобалізує: він претендує на все і намагається “склеїтися” з усіма галузями людської активності [5]”

Тим самим підготовлюється, а фактично – вже здійснюється, найбільший в історії людини переворот: формується нова соціальна структура сучасного суспільства, в якій людство вперше знаходить статус реального, а не номінального, потенційного (як це було дотепер) суб'єкта історії.

Фрагментарність соціально-комунікативного середовища означає, що воно (таке середовище) за своїм характером може бути описаним як мозаїка, тобто різні елементи соціуму в ньому вже не задані в ієрархічній формі, а лише представлені як “розсіяні” і “децентровані” конфігурації в обрії множинного, а від того – і неминуче фрагментарного дискурсу.

Але при цьому, властивості інформаційно-комунікативного середовища визначаються властивостями технологій. Процесом, який визначає особливості розвитку сучасного суспільства, є інформатизація, в ході якої інформаційно-телекомунікаційні технології перетворюються на субстанціональну підставу системи комунікацій, а їхні властивості – віртуальність, гіпертекстуальність, інтерактивність, анонімність – змінюють форми і способи соціальних комунікацій. Інтерактивність спілкування, поєднана з гіпертекстуальністю, помножена на анонімність, дійсно дозволяє говорити про те, що система комунікацій, здобуваючи надособистісний, опосередкований характер, перетворюється на інформаційно-комунікативне середовище як новий соціокультурний феномен суспільства. Дане середовище можна розглядати як засіб (медіум), який дозволяє задовольняти інформаційно-комунікативні потреби в процесі взаємодії соціальних суб'єктів за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій. Сьогодні, оскільки рівень проникнення даних технологій недостатньо високий, можна стверджувати, що триває процес становлення інформаційно-комунікативного середовища. В дане середовище включено лише певну частину населення – інформаційно-розвинену групу. Але якщо для цієї групи подібне середовище стає новою формою побудови взаємин між людьми в процесі здійснення повсякденних соціальних практик, то наділення таких взаємин властивостями стереотипізованих і стабілізованих звичок веде до трансформації соціальних інститутів. Більш того, соціальні практики, які виникають із взаємодії в рамках інформаційно-комунікативного середовища, переносяться на повсякденне життя.

Реальна практика впливу інформаційно-телекомунікаційних технологій на соціокультурну структуру суспільства полягає у:

- 1) створенні системи комунікацій, що сприяє формуванню нових соціальних практик у рамках існуючих інститутів;
- 2) зміні рівня впливу особистості на процес трансформації соціальних інститутів, залежно від рівня включеності в інформаційно-комунікативне середовище;

3) становленні збудованих форм комунікацій, заснованих на ідеї постійного “добудовування” як самого комунікативного процесу, так і правил взаємодії, що істотно ускладнює регулювання інформаційно-комунікативного середовища.

Інформаційно-комунікативне середовище виступає тут як феномен, з одного боку, пов’язаний із певними закономірностями суспільного і технічного розвитку, з другого боку – сам здійснює детермінуючий вплив на соціокультурний простір. Завдяки цьому, в рамках сучасного українського суспільства створюється інформаційно-комунікативне середовище, яке поступово втягує в себе, в силу своїх особливостей і переваг, різні соціальні суб’єкти.

За даними компанії “Bigmir.net”, на місяць лютий 2011 р. аудиторія українського сегменту в мережі Internet становила 3 973 089 осіб [7] За даними Госкомстату України, на цей самий час кількість населення країни – 45 778 538 осіб. Це означає, що показник українського Інтернет-сегменту становить 8,68 % населення країни. До того ж, ще в листопаді 2009 р. цей показник становить 5,95 %. А поріг кількості населення, який характеризує його перехід до масового використання нових технологій, у науковій літературі визначається в 10 %. Таким чином, Україна сьогодні впритул наближається до цього порогу. Тому очевидно, що правомірно розглядати досліджуване середовище як нову систему комунікацій, що виявляє активний вплив на людину, трансформуючи весь уклад її повсякденного життя в рамках базових соціальних інститутів. Система комунікацій, здобуваючи надособистісний, опосередкований характер, перетворюється на інформаційно-комунікативне середовище як новий соціокультурний феномен суспільства. Дане середовище дозволяє задовольняти інформаційно-комунікативні потреби в процесі взаємодії соціальних суб’єктів за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій. Більше того, соціальні практики, які виникають із взаємодії в рамках інформаційно-комунікативного середовища, переносяться на повсякденне життя.

Отже, сьогодні в Україні, як й у світі в цілому, формується принципово новий тип символічного існування людини, культури, соціуму. Створюється нова система комунікацій, яка виявляє активний вплив, діючи на людину, трансформуючи весь уклад її повсякденного життя. Новітня система комунікацій перетворюється на інформаційно-комунікативне середовище як соціокультурний феномен суспільства.

Використана література

1. Афанасьєва В.В. Тотальность виртуального / В.В. Афанасьєва. – М. : Логос, 2004. –140 с.
2. Галкин Д. Виртуальный дискурс в культуре постмодерна / Д. Галкин // Критика и семиотика. – 2000. – № 1-2. – С. 29-34.
3. Зотов В.В. Россия в глобализационных процессах: Глобализация, виртуализация и фрагментация как условия институциональных изменений / В.В. Зотов // Известия Курского гос. тех. ун-та. – 2007. – №2(19). – С. 9-11.

4. Купер И.Р. Гипертекст как способ коммуникации [Электронный ресурс] / И.Р.Купер. – Режим доступа: <http://www.socio.ru/bull/18.htm>

5. Михайлов В.А. Особенности развития информационно-коммуникативной среды современного общества / В.А. Михайлов, С.В. Михайлов // Актуальные проблемы теории коммуникации. – СПб. : Изд-во СПбГПУ, 2004. – С. 34-52.

6. Степаненко Е.А. Интернет как явление культуры: тексты в сетевом контексте / Е.А. Степаненко, С.Б. Степаненко // Аргументация, интерпретация, риторика: электронный журнал. Вып. 1 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.spb.ru/phil/argumentation.htm>.

7. <http://bigmir-internet.com.ua/>